

versus vivificabis nos. Et lib. 2. de peccato. merit. & remiss. cap. 18. Male igitur, & periculose Caietanus, quæst. 1. de contritione dicit, quod potest quis diligere Deum super omnia, etiam ut est beatitudo sanctorum, sine charitate infusa, & hoc sine etiam posse esse dolorem acquisitum de peccato, quatenus est offensa Dei.

Quibus iactis fundamentis, tertia conclusio firma perficitur. Ad actum poenitentiae necessarium esse habitum virtutis infusam. Quoniam hac sola ratione ponimus virtutes theologicas infusas, quod actus earum excedunt naturæ facultatem. Sed actus poenitentiae est huiusmodi: ergo.

Confirmatur 1. Poenitentia disponit animam hominis ut bene se habeat in ordine ad finem supernaturalem: ergo est habitus supernaturalis. Consequentia patet, quia habitus est dispositio animi in ordine ad operationem: ergo si operatio est naturalis, habitus erit naturalis; & si operatio est supernaturalis, habitus erit supernaturalis.

Confirmatur 2. Quia Deus suaviter disponit omnia: ergo cum actum perfectum virtutis naturalis non producat sine habitu naturali, neque actum etiam supernaturalem perfectæ virtutis producat, sine habitu supernaturali.

Et præterea, cum agens naturale non se extendat ultra finem naturæ, non poterit producere habitum poenitentiae, quæ videlicet perficit hominem in ordine ad finem excedentem naturæ facultatem. Est ergo poenitentia habitus infusus a Deo, per quam poenas eligimus ad divinas iniurias in nobis ipsis vindicandas. Atque hætenus de secunda controversia dictum sit.

PARS TERTIA.

De necessitate Poenitentiae ut virtutis.

Quæst. **T**ertio loco id quærebatur, An poenitentia virtus sit ad salutem, & iustificationem necessaria? Nam pars negativa vera esse videtur ex Origene, homil. 2. in Levit. ubi septem media enumerat idonea ad consequendam remissionem peccatorum. Pri-

Primum est baptisimus, ad Titum 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.* Secundum est charitas, Luc. 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* 1. Petri 3. *Charitas operis multitudinem peccatorum.* Tertium est martyrium, Ioann. 15. *Maiorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis.* Et Matth. 10. *Omnis qui conficitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, & qui perdidit animam suam propter me, inveniet eam.* Quartum est elemosyna, iuxta illud Lucæ 11. *Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Et Thobæ 4. *Elemosyna ab omni peccato, & a morte liberat.* Quintum est remittere iniuriam, Matth. 6. *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, & pater vester caelestis dimittet vobis delicta vestra.* Sextum est, convertere peccatorem ab errore viæ suæ, Iacobi 5. *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, operis multitudinem peccatorum.* Septimum tandem est poenitentia, cum lavat peccator in lachrymis stratum suum, Ezech. 18. *Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, omnium iniquitatum eius non recordabor.* Eadem fere Augustinus, lib. 2. contra Cresconium grammaticum, cap. 12. Eadem quoque Chrysost. in epistolam ad Corinth. 2. homil. 4. Cum ergo poenitentiam distinguunt Origenes, & Augustinus a cæteris remediis, quæ ad remissionem peccatorum singula sunt idonea, sit consequens ad remissionem peccatorum poenitentiam non requiri. Et confirmatur ex eodem Chrysost. homil. 5. ad Antiochen. ubi docet, & tristitiam, & mortem de peccato utramque natam esse, peccatum utramque destruere, ut in poenitentibus, & martyribus. Et homil. 22. ad eosdem, cum dixisset, compunctione, atque elemosynis regnum calorum emi, subdit, *Non habes pecunias? Non compunctionem? Ecce clamat propheta dicens, Quis est homo, qui vult vitam? Prohibe linguam tuam a malo, labia tua ne loquantur dolum; & in salute tibi sufficit.*

Secundo principaliter pro eadem parte argumentor. Si cui non occurrant memoria peccata, occurrat autem divina bonitas, poterit ex cuiusmodi consideratione in actum dilectionis exire, quem si habeat, proculdubio iustificabitur. Per solam igitur dilectionem, cum peccata in mentem non veniunt,

niunt, potest homo iustificari: quocirca non est poenitentia, ad iustificationem necessaria.

Confirmat autem hoc vel maxime, quod peccata commissa nonnunquam e memoria penitus excidunt, ita ut revocari non possint, idque vel per morbum, vel etiam per angustiam temporis, quemadmodum si occidantem Christianum de improvviso tyrannus opprimat, nec spatium sit ad cogitanda, & defendenda peccata. Quare non oportet in omni eventu poenitere, sed in huiusmodi poterit homo sine poenitentia fervari.

Ultimo, contingit aliquem esse multis criminibus perplexum, atque involutum: Si ergo poenitentia esset ad remissionem peccatorum necessaria, opus esset singulorum poenitere, cum par sit ratio de singulis; quo fieret, ut non posset huiusmodi in momento iustificari.

Pro parte vero affirmativa thema nostrum apertissime facit: *Nisi poenitentiam habueritis*. Necessaria est igitur poenitentia, ne pereamus.

Huic quaestioni priusquam ego respondeam, illud suppono. Cum duplex poena sit, altera interior, hoc est, dolor animi, altera exterior, hoc est afflictio corporis, duplicem ex consequenti poenitentiam esse: alteram interiorem, de qua 2. ad Timoth. 2. *Ne quando det illis Deus poenitentiam*: & Actorum 2. *poenitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum*. Alteram vero exteriorem, de qua 2. Corinth. 7. *Qua secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur*. Et Matth. 11. *Olum in cilicio, & cinere poenitentiam egissent*.

1. Concl. Tunc sit prima conclusio. *Poenitentia interior est necessarium remedium ad remissionem mortalium peccatorum*. Actor. 3. *Poenitmini, & convertimini, ut deleantur peccata vestra*. Ezech. 18. *Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, vita vivet, & non morietur*. Nullum enim aliud proponitur poenitentibus medium, unde & cap. *Firmiter*, de summ. Trinit. definitur, quod si quis post baptismum prolapsus fuerit in peccatum, per veram semper potest poenitentiam reparari.

Item, Apocal. 2. *Memor esto unde excideris, & age poenitentiam, & prima opera fac: Sin autem, veniam tibi cito, & movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi poenitentiam egeris*.

Præ-

Præterea, ad Ephes. 4. & ad Colossens. 3. *Vos non ita didicistis Christum, sed sicut est veritas in Iesu, exiite vos veterem hominem, & induite novum*. At induitur novus per amorem boni: exiit ergo vetus per odium vitæ prioris.

Præterea, Eccles. 21. *Fili peccastis? non adicias iterum, sed de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur*. Quæ verba tractans Augustin. lib. 1. de nupt. & concupisc. cap. 26. inquit, *si a peccando desistere, hoc esset non habere peccatum, sufficeret ut hoc nos scriptura moneret, sili peccasti, non adicias iterum*. Non autem sufficit, sed addidit, & de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur. Divus Thomas, de verit. quaest. 22. art. 5. & 12. quaest. 113. 2. 3.

Præterea, qui novam vitam, cessationemque a peccato solummodo ad iustificationem, remissionemque prælinunt, hi dominicam præcationem de medio tollunt, qua dicimus, *Dimitte nobis debita nostra, &c.* Imo memoriam peccatorum antecedentium conantur abolere, qua nihil peccatori salubrius est. Psalm. 50. *Quoniam iniquitatem meam, &c.* Vide Chrysof. hom. 9. in epist. ad Hebræos.

Præterea, Lucæ 5. *Non egent qui sani sunt medico, sed qui male habent*. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam. Et cap. 15. *Gaudium erit in celo super uno peccatore poenitentiam agente, quam super nonaginta novem iustis, qui non indigent poenitentia*. Quod, & in concilio hoc Trident. sess. 6. cap. 14. modo definitum est. Nam sanctorum testimonia hoc loco congerere, fuerit in re non dubia, testibus uti non necessariis. Si quis tamen ea nosse cupit, multa colligit Gratianus, de poenitentia, dist. 1. & Rossens. art. 5.

Neque post tam firma sacrarum literarum argumenta, rationibus hanc conclusionem confirmare necessarium est (1). Nam rationes ferme, quæ a Theologis in fidei catholice confirmatione referuntur, ex coniectura pendent, nullam vim afferunt in docendo. Nos vero, cum adversus hæreticos disputamus, argumenta querimus, quæ non persuadent

Ooo 2

mo-

(1) Vide D. Thom. quaest. 86. art. 2. & 1. 3. quaest. 113. art. 5. de verit. quaest. 28. art. 5.

modo, sed cogant: & tamen in hac parte si quis Theologus afferat rationem, non aspernet: si non habeat, non admodum flagitem. Nos certe congruentissimam insinuavimus: quod pœnæ medicinæ sunt adversus peccata appositissimæ: eoque præsertim, quod tristitia, atque dolor humilitatem inducunt, superbiam excludunt, quæ morborum humani generis prima causa est. Contritam manum, vel brachium, levare non possumus: sic *maror in corde viri humiliabit illum.* Proverb. 12. Vide Chrysof. homil. 3. in Matth. & 11. ad pulpum Antiochen.

Præterea nihil est quod ita animum humanum contineat, & frænet, quam pœna. Vt igitur homines peccata vitarent diligentius, in quæ semel decidissent, pœnis ac timore cohiberi debuerunt. Atque, ut Augustin. ait, & habetur de poenitentia, dist. 1. cap. Nullus, ita impartitur Deus misericordie largitatem, ut non relinquatur iustitiæ disciplina, si quidem naturalis ratio postulat, ut legum prævaricatores, iusta vindicta puniantur.

2. Concl. Secunda conclusio. *Exterior poenitentia est quoque ad salutem necessaria.* Hanc mox equidem demonstrabo, si prius unum illud admoneam, actus exteriores ad salutem necessarios esse, in hunc sensum, ut si facultas adsit, habeantur in re, si non adsit, habeantur in voto. Verbi causa. Baptismus dicitur esse ad salutem necessarius, quoniam si haberi possit, sine illo nemo salvatur. Si haberi non possit, sine voto illius, salus constare non valet. In hunc igitur sensum nos asserimus poenitentiam exteriorem, esse ad salutem necessariam, quoniam nemo unquam qui eam agere potuit, sine ea salutem consecutus est: Nec qui agere non potuit, sine illius voto & desiderio.

Primum ergo argumentum pro hac conclusione est testimonium concilii Trident. sess. 6. cap. 14. Docendum est, inquit patres, christiani hominis poenitentiam (quam secundam post naufragium tabulam sancti Patres apte nuncupaverunt) multo aliam esse a baptismali, eaque contineri, non modo cessationem a peccatis, & eorum detestationem, aut cor contritum & humiliatum, verum etiam eorundem sacramentalem confessionem, saltem in voto. Itemque satisfactionem per ieiunia, elemosinas, orationes, & alia

alia pia spiritualis vite exercitia. De qua poenitentia scriptum est: Memor esto unde excideris, age poenitentiam, & prima opera fac. Et iterum, *Quæ secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur.* Et rursus, *Poenitentiam agite, & facite fructus dignos poenitentia.* Hactenus concilium.

Atque hæc fere sacrarum literarum testimonia magna ex parte conclusionis huius veritatem ostendunt. Nam & illud apost. 2. ad Corinth. 7. *Tristitia qua secundum Deum est poenitentiam, &c. de exteriori intelligendum esse, superius admonuimus.* Tristitia enim interior, quæ secundum Deum est, poenitentiam (videlicet exteriorem) in salutem stabilem operatur. Vera enim poenitentia interior intelligi non potest, quana non exterior consequitur. Baruc 2. *Anima qua tristis est, & incedit curva, & infirma.* Et David Psalm. 5. *Laboravi in genu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, & lacrymis meis fratrum meum rigabo.* Et Lucæ 7. *Mulier illa peccatrix lacrymis rigavit pedes Domini.* Illud quoque Matth. 3. *Facite fructum dignum poenitentia: iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur, de exteriori satisfactione accipiendum esse, communis sensus Catholicorum manifestat, qui hunc locum maxime referunt adversus Lutherum, ad asserendam satisfactionem exteriorem poenitentia: Tum & Chrysofostomus docet, homil. 10. in Matth. his verbis, *Maxime indigemus compunctione poenitentia, multarumque lacrymarum. Poenitentiam vero dico, non saltem ut a malis prioribus desistamus, verum etiam, ut bonorum operum fructibus impleamur: Facite, inquit, fructus dignos poenitentia: quo autem modo fructificare poterimus? Si utique peccatis adversi faciamus. Aliena rapuissit incipe donare iam propria. Longo es tempore fornicatus? a legitimo quoque usu suspendere convingi. Iniuriam fecisti? refer benedictionis verba convitiis: neque enim vulnerato sufficit ad salutem, tantummodo spicula de corpore excellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus. Delicias ante & temulentia distulabas? ieiunia, & aqua paræ utrumque compensa.* Hactenus Chrysofostomus. Denique sic illum locum esse interpretandum, evangelicus stylus ipse declarat, ubi fructus arboris, opera exteriora, quæ a bona volu-*

luntate tanquam radice, procedunt, afferuntur. Matth. 7. *A fructibus eorum cognoscetis eos.*

Præterea & apostol. ad Rom. 6. hanc conclusionem docet, inquit: *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestrae sicut exhibuistis membra vestra servire iniquitati, ita nunc exhibite membra vestra servire iustitiæ.*

Nec id solum procedit in lege evangelica, sed in omni sive naturæ, sive scripturæ: hoc enim peculiare habuit lex nova, (ut D. Thom. auctor (2) est) quod determinat in particulari, ea quæ in lege naturæ erant indeterminata. De iure, inquit, naturali est, ut aliquis poeniteat de malis quæ fecit, quantum hoc quod doleat se fecisse, & doloris remedium querat, per aliquem modum, & aliqua etiam signa doloris ostendat, sicut Ninivitarum fecerunt. Sed ea poenitentia, determinationem accepit, ex institutione divinæ legis. Sicut ergo in nova lege, necessaria est ad salutem utraque poenitentia, & interior, & exterior, ita etiam in lege naturæ atque scripturæ, necessaria erat.

Præterea Iohel. 2. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu.* Quo testimonio ad hoc corroborandum, utitur Ambrosius (3) ad virginem lapsam, cap. 8. *Pœnitudo, inquit, necessaria est, sicut vulneratis sunt necessaria medicamina: Sed quamta putas, & qualis necessaria poenitentia? Secundum conscientiam molem, exhibenda est poenitentia magnitudo: non enim verbis agenda est, sed & actu. Hac autem sic agitur, si tibi ante oculos ponas, non aliud remedium post baptismum, constitutum esse, quam poenitentia solatium. Tum in primis proprii facti tu ipse iudex esto crudelior, & quasi mortuum te existimans, quomodo possis reviviscere cogita: deinde, mens, ac membra singula, digna castigatione puniendâ: totum corpus crucietur, dicit enim Dominus. Convertimini in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu, &c. Et infra, *Qui futuram poenam in hoc parvo vite spatio compensaverit, seipsum ab eterno iudicio liberat: grandi plaga alta**

(2) 3. part. quæst. 84. art. 7. primum. (3) Poenitentiam agere ad exteriorem satisfactionem referi Ambrosii scilicet d. Thom. Matth. 3. & 4. dist. 22. quæst. 2. art. 3. quæst. 4. ad 2.

& proluxa opus est medicina, grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem.

Idem etiam elegantissime docet Chysofost. (4) in epistolam ad Hebr. homil. 9. ubi nec veretur dicere, medicamentum fortius, quod maxime operetur in poenitentia, exteriorem factis actionem esse. Quomodo enim in medicamentis compositis, una herba est dominantissima. Et homil. 5. de poenitentia dicit, eam esse mortuam sine eleemosyna.

Idem quoque docet Cyprian. sermone 5. de lapsis, circa finem. *Orare oportet impensus, & rogare, diem lectu transigere, vigiliis noctes ducere, &c.*

Præterea (ut in relectione anni superioris nobis monstratum est) cum ambarum partium, & spiritus & carnis peccatum commune sit, necessarium erat, ut esset remedium quoque commune, totiusque homo interior & exterior poenas lueret peccatorum. Præterea, cum ex misericordia Dei poena æterna poenitenti in temporalem commutetur, (æterna autem futura erat, non solum animæ, sed etiam corporis) consequens fit, ut peccator poenæ temporali, non solum animæ, verum etiam corporis relinquatur obnoxius. Sic enim Deus impartitur misericordiæ largitatem, ut non relinquatur iustitiæ disciplina. De poenitent. dist. 1. cap. Nullus, ex August.

Ad 1. argumentum, iam ante ex D. Thom. responsum est, omnia illa remedia post peccatum mortale nulla esse, si poenitentia desit, quemadmodum & August. lib. 2. contra Cresconium dixit, sine charitate, quæcumque alia remedia, (quæ multa enumerat) non prodesse: v. g. fidei remissio peccatorum tribuitur: item & eleemosyna. At apostolus inquit, *si charitatem non habuerit, &c.* Sed quoniam hæc generalis responso non videtur idonea, speciatim respondetur ad singula.

Et quidem, baptismus an sine poenitentia peccata remittat, scholastici auctores in duas factiones, extremas, atque adversissimas distrahuntur. Nam quidam contendunt omnes nervos

Resp. ad argum. in contr. proposita.

ur

(4) De poenit. dist. 2. cap. Medicamentum.

ut suadeant, baptismum, nisi contrito administretur, prodesse nihil. Cui opinioni adhærent Gabriel dist. 14. quæst. 2. & Adrianus quæst. 1. de poenitentia & quodlibeto 5. art. 3. Quibus & D. Thom. favere videtur 3. part. quæst. 86. art. 2. & 3. & quæst. 68. art. 6. ad 3. ubi asserit, quod ad effectum baptismi percipiendum, licet non requiratur poenitentia exterior, requiritur tamen interioris poenitentia virtus: virtus autem poenitentia contritio est, cum sine actu charitatis non reperitur: ergo, &c.

Item super epist. ad Roman. cap. 1. lect. 4. dicit, quod contritio cordis requiritur ante baptismum: alioquin sicte ad baptismum acceditur.

Atque habent qui sic opinantur, ea pro se argumenta maxime, quæ nos retro fecimus, ut ostenderemus iustificationem peccatoris sine actu charitatis esse non posse: Quæ hic repetere (ne longum sit) supervacaneum existimavi.

Habent & illud ex August. (si Augustino tamen hoc opusculum tribuendum est) is ergo (seu quisquam alius eius libri fuerit auctor) ad fratres in heremo sermone 11. *O compunctio*, inquit, *sine qua instructiosa est omnis confessio, omnis satisfactio inanis, sine qua adultis non valet baptismus.*

Sed expresse tamen lib. 7. contra Donatist. cap. penultimo, & habetur de consecr. dist. 4. cap. *Soler*, baptismum asserit, non prodesse iis, qui non habent charitatem, probatque ex illo apostoli prioris ad Corinth. 13. *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam*, &c. Præterea, Act. 3. *Pœnitentini & convertimini ut deleantur peccata vestra*: ergo, conversio requiritur, que non est sine charitate, ut ante ostensum est. Loquebatur autem, antequam baptizarentur.

Hæc & multa alia dicuntur ab iis Theologis, qui priorem opinionem de baptismum tuentur. Sed exoriuntur ex alia parte adversarii qui asseruere videntur, non requiri aut contritionem, aut attritionem, sed satis esse poenitentiam virtuaalem, hoc est, velle suscipere baptismum institutum ad remittenda peccata, & id sine complacentia in peccatum. Quem in modum loquitur Ambros. lib. 3. de Sacramentis cap. ultim. Quod etiam si non confiteatur peccatum qui venit ad baptismum, tamen hoc ipso implet confessionem omnium peccatorum, quo
bap-

Poster.
opinio.

baptizari petit ut iustificetur, & ita Sacramentum baptismi, iuxta communem expositionem, vocatur poenitentia, ad Hebr. 6. *Impossibile est, renovari ad poenitentiam.* Et Luc. ultimo. *Oportebat predicari in nomine eius poenitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes.* Vbi, quæ Matth. de baptismi dixit, Lucas refert de poenitentia. Idem videtur nonnullis Scotus sentire, dist. 14. quæst. 4. & Caiet. 3. part. quæst. 86. art. 2. & probatur ex Ambr. in illud epistolæ ad Roman. *Sine poenitentia sunt dona Dei.* Gratia Dei in baptismate non querit gemitum aut planctum, sed solam ex corde professionem. Et quia, quæ graviter peccantur, non nisi fletu & gemitu ad veniam pertinent, ideo illos iam non accipere veniam putarent, quia dolore illos non videbant, ostendit hoc inter primordia fidei non requiri.

At vero D. Thom. & communis Theologorum sententia, inter has extremas media est, in cuius expositionem, sit prima conclusio, de qua ego non dubito.

Ante baptismum requiritur in eo qui peccavit mortaliter aliqua poenitentia interior, scilicet, displicentia formalis detestatioque peccati. D. Thom. 3. part. quæst. 86. art. 2. ad 1. Glossa ordinaria in illud Matth. 3. *Pœnitentiam agite.* August. de vera & fals. pœnit. cap. 8. & de fide ad Pet. cap. 30. expresse, & lib. de fid. & oper. cap. 6. & 8. & lib. 50. hom. 27. cuius verba habentur de consecr. dist. 4. cap. *Omnis.* Nemo potest novam vitam inchoare, nisi eum veteris poenituerit. Probat autem August. id duobus testimoniis sacrarum literarum. Primum est ad Colos. 3. *Exiite vos veterem hominem, & induite novum, qui secundum Deum creatus est.* In baptismi enim, proprie novus homo induitur: ergo prius debet exui vetus homo, quam novus induatur. Sed novum induit homo, per hoc quod eligit novam vitam: ergo, & veterem exuit, per hoc quod detestatur antiquam.

Secundum testimonium habetur Act. 2. *Pœnitentiam agite. & baptizetur unusquisque vestrum.* Et Dominus etiam non baptizatis loquebatur, inquiens: *Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis.*

D. Chrysofom. homil. 10. in Matth. hoc colligit ex eo quod baptismus Ioannis fuit preparatorius Baptismi Christi, &
Tom. II. Ppp vo-

vocatur baptismus poenitentia. Lucæ 3. Matth. ergo in remissionem peccatorum erat baptismus Ioannis, non quod peccata remitteret, sed quod per poenitentiam quam prædicabat, disponebat ad baptismum Christi.

Hoc etiam definitum est nunc in concil. Trident. sess. 6. cap. 6. quod videlicet ante baptismum, oportet esse poenitentiam, id est, odium & detestationem peccatorum, ex eo quod Actor. 2. dicitur: *Poenitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum.*

Nec hanc conclusionem aut Scotus, aut Caietanus negant (quantum ego sentio) nusquam enim asserunt, omni displicentia etiam imperfecta remota, baptismum recte a peccatore suscipi. Nec Ambrosius etiam unquam somniavit, (ut patet legenti caput illud ultimum lib. 3. de Sacramentis) peccata in baptismo remitti sine quocunque dolore interiori.

4. Concl. Secunda propositio. *Non requiritur actus perfectus poenitentia virtutis, ut peccator sit dispositus ad suscipiendum effectum baptismi: sed satis erit imperfectus dolor, quem Theologi attritionem appellant.* D. Thom. 4. dist. 6. quæst. 1. art. 3. quæst. 1. ad 5. & super cap. 11. Ioannis lect. 9.

Hæc vero propositio non aliter a me probatur, quam in relectione anni superioris probatum est, omnia quidem nova Sacramenta gratiam vitamque conferre, sed potissimum baptismus, quod nisi vitam peccatoribus conferat, non video cur Sacramentum regenerationis appelletur. At si contritio semper præcederet tanquam dispositio, nunquam baptismus culpam mortalem remitteret, sed solum poenam. Quare gratiam in eo conferri adultis non oporteret, quæ videlicet ad remissionem poenæ non requiritur.

Quæstio. Exoritur tamen hoc loco quæstio valde difficilis, & ad hanc propositionem explicandam necessaria, qua *quæritur discrimen inter attritionem & contritionem, unde liquet quidnam attritio sit, quæque sit illa, per quam virtute Sacramenti fiat homo ex attritio contritus.* Nam D. Tho. 4. dist. 17. quæst. 2. art. 1. quæst. 2. ad 3. solum asserit attritionem esse displicentiam imperfectam, contritionem vero esse displicentiam perfectam. At hinc re vera non habetur quid attritio sit, quæve sit illa imperfectio, qua a contritione distinguitur. Variis ergo aliorum

rum de hac re opinionibus prætermisissis, supponendum in primis est, displicentiam ideo perfectam dici, quia nihil illi deest eorum, quæ ad finem displicentiæ consequendum sunt necessaria. Est autem finis displicentiæ, seu doloris de peccato multiplex, ut a principio huius disputationis constitimus.

Primus, vindicare iniuriam factam Deo. Alter, eiusdem Dei amorem conciliare. Tertius, peccatum, ut malum & inimicum animæ, destruere, atque abolere. Erit igitur ea perfecta poenitentia, & displicentia de peccato quæ habeat hos tres fines & effectus. Qui quidem omnes mutuo hærent, nec quisquam illorum sine reliquis invenitur. Qui enim dolor iniuriam Dei emendat, idem & conciliat nobis Deum, & peccatum commissum delet.

Quibus iactis fundamentis, patet manifeste, displicentiam imperfectam eam esse, quæ nec sufficiens est ad emendam Dei iniuriam, nec ad gratiam ipsius faciendam, nec ad peccatum destruendum. Unde colligitur, hanc imperfectam displicentiam, multipliciter homini contingere: multis enim modis contingit a perfecto declinari.

Primum itaque genus imperfectæ displicentiæ est, cum quis dolet de peccato propter humana naturaliaque motiva: ut, quia turpe est & contra rationem: vel quia induxit infamiam, vel etiam quia contrarium Deo est, quatenus finis est & principium naturæ. Hoc autem displicentiæ genus, quod videlicet sola ratione naturali nititur, an Theologi appellaverint attritionem me profecto later. Sed quom sit quidam imperfectus dolor, qui interim frangere & atterere animum potest, licet non perfecte, nos attritionem eam nuncupamus. Vide August. de vera & falsa poenitentia cap. 2. & 9.

Secundum genus imperfectæ displicentiæ est, quæ oritur a timore poenarum. Poenas vero intelligo spirituales vel æternas, quæ lumine fidei cognoscuntur: & hanc Doctores scholastici omnes, attritionem vocant atque de ea August. de vera & falsa poenitentia, cap. 17. loquitur, tractans illa verba Ezech. *Quicumque hora peccator ingenuerit & conversus fuerit, vita vivet.* Conversum ait non tantum versum vita vivere: vertitur a peccato, qui iam vult dimittere peccatum: Convertitur qui iam totus & omnino vertitur. Qui iam non solum poenas timet,

met, sed ad bonum Domini contendere festinat. Dixerat autem poenitentiam qua impetrat vitam, non a solo timore, sed a charitate proficisci. Hanc etiam attritionem tanquam insufficientem reliquit Ambros. lib. 2. de poenitent. cap. 9.

Tertium imperfectæ displicentiæ genus invenitur, cum quis dolet quidem de peccato qua ratione offensa Dei est, sed ex velleitate, non ex volitione absoluta, & efficaci: habet enim desiderium imperfectum placendi Deo, dimittendi peccatum, &c. Sicut & dilectio Dei imperfecta, potest appellari volitio qua Deo vellem bonum & gloriam, ipsique placere in omnibus, desiderio tamen imperfecto, sic & nolle Dei offensam, est imperfecta displicentia; nam perfecta, efficax, & absoluta est, quæ ex dilectione Dei efficaci & absoluta nascitur. Hunc vero imperfectum dolorem Caietanus quaest. 1. de contritione, (ac iure ille quidem) attritionem vocat.

Si hæc nobis fuerint diligenter inspecta, facile conciemus discrimen inter attritionem, & contritionem.

Primum ab effectu, quia contritio peccati remissionem facit, attritio non facit.

Alterum a principio, quod contritio ab amore infuse charitatis procedit: attritio vero non, sed vel a timore poenarum, vel ab amore proprio & naturali, vel a dilectione imperfecta conditionata & inefficaci, qui non sunt actus charitatis, cum possint esse in peccatore.

Inde rursus discrimen tertium sequitur, quod contritio elicitur ab habitu poenitentiae infuso: attritio vero, ab habitu eodem non elicitur.

Postremum discrimen est, quod ad contritionem requiritur auxilium Dei speciale, cum sit actus supernaturalis. Attritio vero solis naturæ viribus haberi potest: nisi attritio secundi generis, quæ tam ex parte intellectus, quam ex parte voluntatis, auxilio speciali opus habet: timor siquidem servilis, (ut modo pro conserto supponimus) donum Dei est. Et quemadmodum ad credendas poenas supernaturales, necessarium est auxilium Dei, quo moveatur intellectus, sic ad timendum eiusmodi poenas necessarium est ut excitetur affectus, & consequenter ad dolendum de peccato propter hunc finem supernaturalem. Credimus enim nullam poenitentiam efficaciter

ter attingere effectum supernaturalem, cum solo auxilio Dei generali. Ad alias vero attritiones ex parte voluntatis, nullum auxilium speciale requiritur. Nam illa primi generis, cum naturale obiectum habet, solis naturæ viribus nititur. Illa autem postremi generis supposita fide beatitudinis supernaturalis, haberi potest sine auxilio Dei speciali, sicut & desiderium inefficax & imperfectum beatitudinis.

Sed enim hæc nobis dicta fuerint de contritione & attritione, secundum vocabulorum & usum, & significationem. Nam quod D. Thom. de veritate, quaest. 28. art. 8. dixit, omnem dolorem de peccato in habente gratiam esse contritionem, improprium est. Nec abusus vocabuli tradendus est in hanc nostram disputationem, ubi de contritione & attritione proprie loquimur.

Quo significatu manifestum est, nullam attritionem, contritionem, aliquando fieri posse. Contra Scotum in 4. dist. 14. quaest. 2. & Caietanum, quaest. de contritione, asserentes, contritionem acquisitam informem, quæ ab aliis Theologis appellatur attritio, contritionem fieri posse formatam. Existimat vero Caietanus, hanc esse opinionem D. Thom. 3. part. quaest. 89. art. 1. ad 2. ubi asserit, quod primus poenitentis actus habet se, ut ultima dispositio ad gratiam consequendam, scilicet, contritio. Alii vero sequentes actus poenitentiae procedunt iam ex gratia & virtutibus.

At re vera, hæc opinio, primum Div. Thom. repugnat in 4. dist. 17. quaest. 2. quaest. 3. Vbi & manifeste asserit, contritionem esse actum elicited ab habitu poenitentiae infuse. Est autem certum, quod actus elicited ab habitu infuso, distinguitur omnino a quocunque alio, qui ex puris naturalibus haberi potest, ut actus elicited a charitate infusa, a quocunque alio amore, qui citra charitatem elicited: & ratio est in promptu, quia actus, qui habetur ex puris naturalibus, non attingit nisi obiectum naturale, talis est enim, quale obiectum, ut ante docuimus. Cum ergo omnis attritio acquisita naturalis est, naturale quoque obiectum habet, sicut & dilectio acquisita. Quare impossibile est talem attritionem fieri contritionem, sicut nec dilectio quidem acquisita, dilectio charitatis infuse fieri potest, cuius videlicet obiectum, supernaturale sit oportet.

Quod

Quod si actus nostri acquisiti supernaturalia obiecta efficaciter attingerent, certe, habitus virtutum infusarum, (quod retro docebamus) essent supervacanei.

Præterea, actus contritionis, (ut manifestis argumentis superius ostendebamus) auxilio eget speciali. Actus autem attritionis, (de quo Scotus & Caietanus loquuntur) sunt ex puris naturalibus, ut etiam ipsi fatentur: ergo impossibile est, esse idem, quia principia sunt proflus diversa, nec fieri potest ut actus qui solo auxilio Dei generali, a potentia producitur, idem numero, a potentia cum auxilio speciali producat. Et quod de hoc genere attritionis dictum est, patet etiam, ac multo etiam in reliquis. Hoc vero idem nobiscum tenet Paludan. dist. 17. quæst. 1. & Gabr. dist. 16. quæst. 1.

Quæstio. Sed quæri tamen a plerisque solet, *An ad poenitentiam actum, quem contritionem appellamus, totus animi conatus necessarius sit, ita videlicet, ut actus habeat omnem intensiorem, quam eo tempore voluntas potest illi præstare, &c.*

Et quidem Adrianus, quæst. 1. de poenitentia, art. 2. & quodlib. 5. art. 3. existimat ad contritionem exigi, ut homo omnem conatum adhibeat. Probatque in primis ex Deuteronomii 4. ubi, *Si quaesieris, Moyses ait, Dominum Deum tuum, invenies illum, si tamen toto corde quaesieris, & tota tribulatione anime tue.*

Secundo id suadet ex eo quod Esaiæ ultimo Dominus ait. *Ad quem aspiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* Nota, *contritum spiritu.* Dolor enim remissus spiritum non conterit. Nota rursum, *trementem,* tremor enim est magnus & manifestus timor: ut dicit glossa super illud ad Philipp. 2. *Cum timore & tremore, &c.*

Tertio argumento ex illo Ioelis 2. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu, & planctu, & scindite corda vestra.* At, dolor remissus, nec ex toto corde est, nec fletum & planctum efficit, nec scindit corda, &c.

Quarto, sanctorum testimoniis id confirmat. August. enim lib. de vera & falsa poenitent. cap. 17. *Convertitur, inquit, qui iam totus & omnino vertitur.* Et sermon. 11. ad fratres in eremo. *Gravia peccata, ait, gravissimis lamentis indigent.* Item Ambr. lib. 2. de poenit. cap. 10. *Facilis invenit qui innocentiam*

ser-

*servaverint, &c. que ante sunt a nobis recitata. Et ad virginem lapsam, cap. 8. Postquam interrogaverat, quanta esset & qualis poenitentia necessaria, & descriperat, exteriorem quidem ingentem subiicit. Cor vero sit liquefens sicut cera, & totum corpus maceretur. Talis vita talis actio poenitentis si fuerit perseverans audebit sperare, etsi non gloriam, certe poena evacuationem: Inssite ergo misera fortiter, inhere tanquam naufragus tabula, nam grandi plaga alta & proluxa opus est medicina. Quod ostendit Ambrosius & testimonio Ioelis iam citato, & quia omnes qui in sacris literis veniam poenitendo referuntur consequuti, huiusmodi cordis compunctionem habuere, non levem & remissam, non parvam, sed maximam, ut Ninivitarum, & David, qui explicans poenitentiam suam, ait: *Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, &c.* Atque iterum: *Quonian lumbi mei impleri sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea, afflictus & humiliatus sum nimis, rugiebam a gemitu cordis mei.**

Cyprian. demum serm. 5. de lapsis, *Quam magna, inquit, deliquimus, tam granditer desleamus, alto vulnere diligens & longa medicina non desit, poenitentia crimine minor non sit, putasne Dominum cito posse placari, cuius templum sacrilega contagione violasit? Orare oportet impensus, dicam luctum transigere, vigiliis noctes ac steribus ducere, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare, stratos solo, adherere cineri, in cilicio volutari, & sordibus, &c.* Et paulo post, *si precem toto corde quis faciat, si veris poenitentia lamentationibus & lachrymis ingenscat, si ad veniam delicti sui Dominum iustis & continuis operibus insectat, misereri talium potest.*

Est etiam ratio pro hac sententia, quod non habemus nos, Deum conferre gratiam, nisi facienti totum quod in se est; sed qui non convertitur toto conatu, non facit totum quod in se est: Contritus igitur, cui scilicet infallibiliter Deus gratiam confert, tota vi animi convertitur.

Altera quoque ratio est, quod non est contritio nisi ex amore charitatis proficitur; sed amor charitatis non habetur, nisi toto nixu Deus diligatur, Deut. 6. *Diliges Dominum Deum tuum ex tota fortitudine tua, quod Marcus dixit, ex tota virtute tua, & Lucas, ex omnibus viribus tuis.* Quibus & testimo-

mo-

monii & rationibus adductus, non dubitat omni asseveratione confirmare, contritionem nullam esse, nisi ex toto conatu voluntatis doleatur. Atqui, duo hic extrema fugienda sunt, alterum eorum qui facile quibuslibet poenitentibus veniam & securitatem pollicentur, adversum quos Isidorus 2. lib. de summo bono, cap. 13. illud Hieremiæ (5) testimonium inducit, *Curabant contritionem filia populi mei, cum ignominia dicentes, pax, pax, & non erat pax.* Alterum extremum, hoc est, quod tenet Adrianus (6), contra cuius opinionem Chrysa. in libello de reparatione lapsis, *Talis, inquit, mihi crede, talis est erga homines pietas Dei, nunquam spernit poenitentiam si ei sincere & simpliciter offeratur, etiam si non potuerit quis explere in presenti satisfaciendi ordinem, quantumcumque tamen, & quamlibet brevi tempore gestam poenitentiam, suscipit etiam ipsam, nec patitur, quamvis exigua, conversionis perire mercedem.*

Deinde, Actus charitatis etiam si non habeat totam intentionem quam potest, nec ex toto conatu procedat, sufficit ad remissionem peccatorum, ergo & contritio. Antecedens patet, quia ad talem actum, cum sit supernaturalis, requiritur habitus charitatis infusus, cum qua nullum mortale peccatum est. Nisi huic argumento respondere velis, habitum charitatis nunquam in actum exire, nisi voluntas omnem vim ad operandum intendat, quod absurdissimum est.

Præterea, præceptum de actu fidei, & de actu spei homo implet etiam si non agat ex toto conatu: ergo, & præceptum de charitate & contritione. Non ergo contritio totum animi conatum exigit.

Refertur etiam solent in hoc, sacrarum literarum testimonia, ut illud Iohannis 14. *Qui diligit me diligitur a patre meo.* Et Iacobi 4. *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.* Quod si dicas esse limitanda eiusmodi testimonia, ut subintelligatur *ex toto conatu*, eadem ratione limitabimus & quæ loquuntur de fide, spe, atque iustitia. Quod quoniam probabile non est, nec illud quidem probare debemus, unde hoc proficitur.

Qui-

(5) Cap. 6. (6) De poenit. dist. 3. cap.

Quibus eisdem argumentis, Scoti opinio refellenda est, qui in quarto, distinctione decima quarta, questione secunda tenet ad contritionem requiri certum intentionis gradum. Qui quidem error falso nititur fundamento. Credit enim Scotus attritionem acquisitam ex puris naturalibus, dispositionem esse ad gratiam. Et quoniam vidit non quamlibet naturæ displicentiam, puta remissam, idoneam esse ad iustificationem, coactus fuit asserere, contritionem exigere certam intentionem magnam soli Deo cognitam. Verum imaginatio hæc (sive Scoti fuerit, sive non fuerit, nam si quis eum voluerit hoc errore liberare, cum hoc ego magnopere non pugnabo) imaginatio hæc, inquam, non modo falsa est, sed etiam periculosa, & erronea, ne quod verbum atrocius dicam. Vltima namque ad gratiam dispositio (ut nobis demonstratum est) auxilio Dei indiget speciali. Quo auxilio posito, sive Deus moveat ad magnum dolorem, sive ad parvum intensive, talis dolor contritio erit, sicut ad amorem charitatis, sive Deus auxilio gratuito intense moveat voluntatem, sive remisse, sive ut duo, sive ut decem, actus charitatis erit. Iustus siquidem habens charitatem infusam ut decem, potest actum amoris habere ut quatuor. Et cum de tali gradu requisito nulla possit esse probabilitas, an scilicet habeamus illum, necne, certe de contritione nullum præceptum esset. Quod ne ipse idem Scotus non admittit; esset enim stultum præceptum, quod semper invincibiliter ignoratur. Quinimo, teneretur homo ex toto conatu poenitentiam agere, ne exponeret se periculo talem gradum omitendi.

Ex eodem quoque fonte eiusdem Scoti alter error emanavit: certum tempus necessarium esse ut actus noster contritio sit. Cui sententiæ adversatur manifeste Chrysost. in orat. B. Philogonii, & in libello de reparatione lapsi, cuius ante verba retulimus. Adversatur etiam Leo Papa (7) in epist. 69. ad Theodorum, iniquens: *Si periculum urgeat cuique peccati, statim est absolutio danda, quia misericordia Dei non Tom. II. Q99 pos-*

(7) De poenit. dist. 1. cap. Multiplex.

possimus tempora definire, nec mensuras ponere, apud quem nullas patitur venie moras conversio: dicente spiritu Dei per prophetam, Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris. Est autem propheta Ezechiel, cap. 18. inquit, Cum averterit se impius ab impietate sua, animam suam vivificabit. Et cap. 33. Iustitia iusti non liberabit eum in quacunque die peccaverit, & impietas impii non nocet ei in quacunque die conversus fuerit. Nam utroque loco in quacunque die, pro quacunque hora, vel momento accipiendum est: si enim iustus avertit se a iustitia sua vel in hora, vel etiam in momento, iustitias antiquas amittat. Impius ergo, in quacunque hora vel momento fuerit conversus, iustitiam consequetur: ut qui in momento potuit perdere gratiam, possit & comparare.

Præterea, fac ut illud tempus necessarium, exempli causa sit media hora, & in prima illius temporis particula faciat homo quicquid sibi possibile est. Tunc sequitur primum Deum facienti quod in se est gratiam denegare: facientem quoque hominem quicquid & potest & debet, condemnari. Nihil enim præterea debet homo, quam pro tempore potest. Sequitur deinde, in illa etiam temporis particula hominem alias liberum extra salutis statum esse constitutum. Quæ omnia christiana pietas exhorret.

Præterea, sequitur inde aliquem hominem Deum summe diligere, & de commissis propter Deum dolere, & tamen a Deo condemnari, contra illud, *Qui diligit me, diligetur a patre meo. Quin etiam sequeretur, martyrem, qui pro Christo mortem oppeteret, condemnari: ut si martyrium in prima parte illius temporis necessarii pateretur. Quod si dicas suppleri defectum continuationis per martyrium, certe cum voluntas pro facto cedat, voluntas quoque efficax martyrii erit sufficiens ad gratiam dispositio. Quæ quoniam in momento haberi potest, fateamur necesse est contritionem quoque posse haberi in momento.*

Nihil, scilicet, novi dicimus, sed ea tantum, quæ communi scholæ consensu sermoneque feruntur. Sed, ne hæc quidem quamlibet obvia, & omnium disputatione trita, erant nobis prætereunda. Constitutum enim erat, quid & quale sit id de quo differimus; non quo ignorare vos arbitramur,

mur, sed ut ampliori ratione, & via nostra procederet disputatio.

Igitur ad primum Adriani argumentum protinus respondebo, si illud prius exposuero, a morem Dei super omnia dupliciter posse dici maximum. Uno modo intensive, gradualis quadam intentione, quo pacto iuniores de intentione loquuntur. In quem modum non oportet amorem Dei esse maximum. Aliter intelligitur esse maximum appreciative. Concedenda sunt enim nobis in scholastica concertatione huiusmodi vocabula, quod alias sæpe deprecati sumus. Ac iure obtinere debemus, quoniam theologicas res ornate dicere velle, puerile est. Certe a Theologo, si afferat eloquentiam, non est aspernanda; si non habeat, non admodum flagitanda: tantum complectatur verbis quod vult, & dicat plane quod intelligas.

Vt ergo eo redeamus unde digressi sumus, & propositam distinctionem apertiori exemplo demonstremus. Femina interim vehementius, & intensius catellum amat, quam aurum, & tamen si alterutrum oporteret amittere, aurum catello præponeret; ita quoniam plurius facit aurum, quam catellum, plus diligit aurum non intensive quidem, sed appreciative, quo modo contritio dolor est maximum, quia si daretur optio mallet amisisse pecunias, mallet mortuum fuisse, quam peccasse.

Ad primum itaque argumentum responderetur, quod in toto corde Dominum exquirat, qui non partem Deo dat, & partem negat: ut illi faciunt qui vel amant aliquam unam creaturam prohibitam, vel reservant sibi unum aliquod peccatum, quod non displicet. Quemadmodum verbi causa, ille totam domum hospiti exhibere dicitur, qui neminem adnitit intra domum sine hospitis voluntate. Sed qui eum illo etiam inimicum exciperet, non totam domum exhiberet. Similiter in tota tribulatione animæ Deum querit, cui omnia peccata displicent. Nam, qui ex parte quidem tristeretur de peccatis, ex parte vero unumquodlibet sibi reservaret in quo delectaretur, is Deum in tota tribulatione animæ non exquireret. Non est ergo ibi sermo (ut scholastice loquamur) de totalitate gradualis intentionis, sed de totalitate integritatis

& perfectionis. Atque hinc reliquis sacrarum literarum testimoniis facile respondetur. Primo, etiam August. testimonio. Alteri vero quod ex eodem August. præfertur (ut omittamus illud opusculum non esse ab Augustino conditum) respondemus, ad satisfactionem integram pro gravissimis peccatis exhibendam, gravissimis lamentis opus esse, sine quibus eiusmodi peccatorum plena remissio non est. Cæterum ad simplicem remissionem culpæ, proluxa illa & gravis penitentia tum interior, tum exterior non requiritur, & per hoc patet quod Ambrosio & Cypriano respondendum sit.

Ad primam vero rationem respondetur, facienti quod in se est ex puris naturalibus, non oportere Deum gratiam conferre, nec tunc postea, nisi totum faciat quod potest, sed facienti quod in se est post auxilium Dei moventis, Deus gratiam iustificationis dat, etiamsi ex toto conatu non faciat. Ego, inquit Apocalypf. 3., *sta ad osium, & pulso, si quis aperuerit mihi ianiam*, &c. Christus ergo ingredietur ad animam sive ex toto conatu, sive ex medietate conatus, ianua aperiat.

Ad secundam rationem prius dicitur, quod illis verbis non præcipitur intentio summa gradualis in actu, sed solum ut omnes vires intendantur, quantum necesse est ad diligendum Deum super omnia appreciative: ita ut in præparatione animi, videlicet cum opus fuerit, totum cor, mentem, animam, vires, conatum Deo præstemus. Posterius respondetur, quod illiusmodi verbis solum ostenditur nullam esse diligendo Deo mensuram præferendam. Quia enim dicturus erat, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*, docet ante, nullum exemplum, nullumque modum in amore Dei esse querendum, qui utique dignus est, ut sine modo atque exemplo diligatur. Eccl. 43. *Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis, maior est enim omni laude.*

Dubium. Verum illud dubium protinus existit, *An Sacramentum baptismi, cuique attrito administratum, conferat gratiam, an potius unum aliquod sit attritionis genus, quod solum disponat ad gratiam Sacramenti.*

Sed huic ego quæstioni commodius postea respondebo, cum de Sacramento absolutionis disputavero. Eadem enim ibi-

ibidem quæstio est. Et quod ad mores Christianorum attinet, hic forsitan curioso. Illic vero necessario transiget.

Iam vero ad argumenta prioris opinionis, quæ nitebatur ostendere, baptismum nisi contrito administraretur, prodesse nihil, dupliciter respondetur. Prius, quod si loquamur de actu charitatis, semper requiritur ad iustificationem: seclusis tamen Sacramentis, sicut & contritio. Sacramentum autem in non ponente obicem, eundem effectum habet, quem haberet charitas & contritio sine Sacramento. Vnde sicut parvulus, per solam habitualementem charitatem, & gratiam iustificatur, eo quod non ponit obicem Sacramento ad remissionem peccati originalis, ita & adultus quia non ponit obicem ad remissionem peccati mortalis cum est attritus, per infusionem charitatis habitualis iustificatur. Posterius responderi quoque potest, omnia illa testimonia de charitate habituali esse intelligenda. Alias qui dormiret, quoniam non diligit, maneret in morte. Sed prior solutio præstabilius est. Argumenta vero opinionis alterius, post ea quæ differimus, faciliora sunt, quam ut solvere debeamus.

De charitate vero, *An sine penitentia valeat mortales culpas remittere*, nonnulla controversia est. Gabr. enim ait (8), sed Div. Thom. (9) negat. Credit autem ille, solo actu charitatis sine penitentia peccata donari, cum memorie non occurrunt: ut, si peccator, quo scilicet tempore Deum diligere tenetur Dei considerans bonitatem (10), elicit actum dilectionis Dei super omnia, consequitur, inquit remissionem peccatorum, licet nullum habeat penitentiae actum, quia nullam habet cogitationem de peccato, *quam occupatus*: ut ait, *circa Dei dilectionem, habere non potest: non enim possumus plura simul cogitare.* Hæc ille. Omnia vero scripturæ sacra testimonia, quæ probant penitentiam esse necessariam, exponit de penitentia formali, aut virtuali, ut patet in tertia eiusdem quæstionis conclusione. Atque etiam Scotus in illa

Quæst.

(8) 4. dist. 14. quæst. 1. (9) 3. part. quæst. 84.

(10) Artic. 5. ad 2.

ipsa distinctione, & quaestione, paucioribus verbis, eadem ferre peccare videtur.

Sed hi, primum in eo falluntur, quod non vident interesse plurimum, inter ea quae solum necessaria sunt, ut praecipua, & quae necessaria sunt etiam, ut media, sine quibus salus haberi non potest. Aiunt namque, excusari hominem a poenitentia, & memoria peccatorum, cum habet de peccato commissio vel ignorantiam invincibilem, vel etiam distractionem necessariam a peccatis cogitandis, quasi poenitentia solum esset necessaria, quia praecipua est, & non item, quia medium ad salutem necessarium. Atqui in huiusmodi mediis licet admittatur excusatio, ne homo peccet, quando ex ignorantia desunt; non tamen admittitur, ut sine illis homo salvetur exempli gratia. Fides Christi est ad salutem necessaria: quod si cui evangelium non annuncietur, excusabitur quidem a precepto credendi, id est, non peccabit ex eo quod non credit in Christum: sed vitam aeternam minime consequetur, ad quam consequendam, Christi fidem habere necesse est. Atque idem de baptismo dicere licet, sine quo nemo salvus efficitur: sive occupatus circa res alias, sive oblitus baptismi fingatur. Intelligimus ergo ad divinam providentiam pertinere, ut quo voluit vel fidem, vel baptismum, medium ad salutem prestare, facienti quod in se est, nunquam denegat tale medium. Sic igitur, cum poenitentia sit, ad salutem medium necessarium (quod abunde sacrarum etiam literarum testimoniis ostensum est) divinae procuratoris esse convincitur, ut facienti quod potest ea suggerat, quae fuerint huic remedio adhibendo necessaria.

Errant deinde vehementer, quod testimonia illa scripturae sacrae de poenitentia formali vel virtuali interpretantur, idque ut opinionem suam pugnacissime defendant. At si semel hanc nobis licentiam interpretandi permitimus, facile quoque caetera media ad salutem praesentia, per eandem expositionem eludemus. Fides quippe Christi explicatur ad salutem necessaria formaliter, vel virtualiter. Votum etiam baptismi dicitur necessarium formale, vel virtuale.

Præterea, cum sancti omnes de poenitentia formali, & ex-

plicita, praedicta testimonia interpretentur, temere & inconsiderate in contrariam intelligentiam pervertuntur.

Præterea, talem interpretationem admittentes, in nullo eventu probare poterunt, formalem poenitentiam esse necessariam. Dicemus enim illis, etiam cum peccata memoriae occurrunt non oportere formaliter, explicitèque dolere: neque id refelli aliquo testimonio potest, quoniam charitas est poenitentia virtualis, quae sufficere dicitur, quoniam locis praescriptis formalis poenitentia non praescribitur. Ita, si huic expositioni dabitur locus, satis erit ad salutem nova vita, sine detestatione veteris, quae est haeresis Luterana.

Quaedam insuper testimonia ex illis, de poenitentia virtuali exponere, impudentiae manifestissimae fuerit, ut illud Joel 2. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu, & scindite corda vestra.* Illud item (21) *Poenitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum.* Quod quidem testimonium, si de poenitentia vel formali, vel virtuali volumus exponere, in eum errorem incidimus, quem paulo ante reprobavimus: hoc est, baptismum sine poenitentia formali peccata remittere. Verum haec missa facio (quae tamen decernere controversiam possunt), illud quaero, si cui peccatori divina bonitas occurrat, eo etiam tempore, quo nec diligere Deum, nec poenitentiam agere tenetur, non occurrant autem peccata, videlicet occupatissimo in divinae bonitatis contemplatione. Quaero tum, inquam, an isti habenti actum dilectionis, peccata sine poenitentia condonantur? Nam si condonantur, ergo etiam quando non tenebatur ille, aut Deum diligere, aut in Dei contemplatione versari, remissionem peccatorum consequetur sine poenitentia. Quod, vel isti concedere verentur: sin autem non condonantur, nec ille peccator potest in actum dilectionis sine poenitentiae actu prodire: ergo poenitentia formalis (quod modo contendimus) est ad remissionem peccatorum necessaria. Atque, ut saepe iam diximus, ad divinam procura-

tionem spectat, ut nullus peccator in actum dilectionis prodeat, cum primum ad Deum convertitur, quin simul, quemadmodum bonum per amorem amplectitur, ita etiam odium malum prosequatur. *Pœnitentini, inquit, & convertimini, ut delectentur peccata vestra.*

Accedit illa quoque causa: quod cum Sacramentum poenitentiae baptizatis tam sit necessarium ad salutem, quam baptismus non baptizatis (quod suo postea loco demonstrabitur), certe sicut sine baptismo in re, vel in voto nemo adultus salutem consequi potest, ita sine poenitentiae Sacramento, in re, vel in voto salvatur nemo. Votum autem Sacramenti poenitentiae nullus habet, sine peccatorum, & memoria, & displicentia: verius est igitur nimirum illud quod nos asserimus, sine poenitentiae actu per solam charitatem, neminem posse salvari.

Sed de martyrio quaestio difficilior est. Nam, sine poenitentia peccata etiam mortalia remittere, iuniores fere tradunt. Scotus, 4. dist. 14. quaest. 2. Gabr. eadem dist. & quaest. imo & Div. Thom. videtur in hanc sententiam ire 3. part. quaest. 87. art. 1. Nam secundum argumentum erat huiusmodi. Poenitentia non est sine actuali displicentia peccatorum, sed peccata venialia possunt dimitti sine displicentia eorum, sicut patet in eo qui dormiens occideretur propter Christum: ergo peccata venialia possunt remitti sine poenitentia. Cui argumento D. Thom. respondet. *Quod passio pro Christo suscepta obtinet vim baptismi, & ideo purgat ab omni culpa, & venialibus & mortalibus, nisi actualiter voluntatem peccato invenerit inhaerentem.* Haec tenet D. Thom.

At, etiamsi homo non doleat, aut culpas in memoria habeat (modo tamen velit placere Deo in omnibus, & vitam pro illo fundere) non habeat voluntatem peccato actualiter inhaerentem: ergo (iuxta D. Thomae placitum) passio pro Christo suscepta, sine poenitentia, mortalia peccata remittit.

Verum, sententia contraria mihi ex animo exurit non potest. Nam persuasa est, & auctoritate maiorum, & gravi, constantique ratione, ac fieri potest ut errem, sed ita prorsus existimo. Primum enim passio pro Christo suscepta, si a charitate non existit, nihil valet ad culpae mortalis remissionem, ut D. Thom. auctor est 22. quaest. 124. art. 2. ad 2.

&

& 3. part. quaest. 66. art. 12. ad 2. Item, & August. contra Crescon. lib. 2. cap. 12. Imo adeo Paulus 1. ad Corinth. 13. inquit, *Si corpus meum tradidero ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Charitas autem in eo qui peccavit mortaliter, non remittit peccatum sine poenitentia (ut idem D. Thom. scribit, 3. part. quaest. 84. art. 5. ad 2.) ergo nec martyrium. Et confirmatur. Quia voluntas efficax martyrii, & martyrium actu susceptum, quantum ad essentialia (ut hic supponimus) nihil differunt. Si ergo martyrium sine poenitentia peccatum mortale remittit, ac proinde gloriam meretur aeternam, & voluntas quoque efficax martyrii, idem sine poenitentia, dubio procul efficeret.

Præterea, passio pro Christo suscepta, in eo qui fuit aut schismaticus vel hæreticus non remittit peccatum hæresis vel schismatis, nisi prius homo ecclesiae catholicae fuerit aggregatus: ergo, nec remittit eiusmodi peccata nisi homo poeniteat. Nam verbis scholæ usitatis quandoque utimur, nec ullum aut verborum fucum, aut eloquentiæ ornatum adhibere volumus, sed tantum confirmandæ veritati curam, operamque navare. Antecedens igitur nostræ huius argumentationis, præterquamquod habetur ex Cypriano, libr. 3. epistoliarum, epist. 2. ad Antonianum, atque ex August. tum sæpe alias, tum libro primo de baptismo contra Donatistas, capit. 11. & libro 3. capit. 16. libr. 4. & capit. 17. definitur etiam in concilio Florentino sub Eugenio 4. Consequentia vero probatur. Quia sicut fides, & ecclesiae catholicae unitas, sunt media ad salutem necessaria, ita & poenitentia.

Præterea, si quis ante baptismum mortem pro Deo oppetatur, non consequetur salutem sine voto baptismi, si re ipsa baptizari non potest: ergo, nec post baptismum, si peccavit mortaliter, consequetur salutem sine poenitentiae Sacramento, aut in re, aut in voto suscepto. Antecedens quod assumpimus, Thomas Waldensis, lib. de Sacramentis, cap. 97. & 105. Divi præsertim Augustini testimonio confirmat, lib. 4. de baptismo contra Donatistas, cap. 21. & 22. Non enim mors pro Deo suscepta, iam evangelio promulgato, sine fide Christi, & ecclesiae salutem præstare potest. At consequentia.

quentia vel ex eo liquet, quod sicut baptismi Sacramentum est ad salutem necessarium his qui ante peccaverunt, ita & poenitentia, his qui peccaverunt post baptismum.

Adde illi quoque quod si martyri peccata in mentem veniant etiam in ipso martyrii agone constituto, non salvabitur, si non doceat: ergo martyrio etiam instante, poenitentia necessaria est. Antecedens patet, quia si confessor occurat, citra Sacramentum salus illi non veniet, eo quod divinum præceptum de confessione est. Cum igitur de contritione etiam interiori divinum præceptum sit (quod iam iam manifestum erit) sit consequens, ut si homo martyrio expositus, de peccatis memoriæ occurrentibus poenitentiam non agit, divini præcepti violator existit.

Ridiculum vero est quod fingunt isti, martyrium homini oblatum memoriam peccatorum abolere. Cum e diverso, poenæ, inopinato etiam incidentes, soleant culparum memoriam vel dormientem excitare. In cuius rei exemplum adducit Chrysostomus, homil. 4. de Divite & Lazaro, fratres Ioseph, quibus cum peccati iam pene oblitterati venisset in mentem; *Merito*, inquit (12), *hec patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum*. Tres item pueri in camino ignis ardentis, *In veritate*, & *iudicio*, aiunt (13); *induxisti hac omnia propter peccata nostra, peccavimus enim*, &c. Et propheta, *In die*, inquit, *tribulationis Deum exquisivi manibus meis*. Et paulo post, *Et meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopulam spiritum meum*, &c. Martyrium itaque occurrens, non memoriam peccatorum aut tollit, aut impedit, sed potius excitat. Quare nihil causæ video, cur poenitentia ad salutem necessaria martyri desit: quin in ipso sanguine culpas maxime abluet, quas ante commisit. Equidem ita sentio, & (ut reor ipse) sentiet unusquisque vestrum si rem non ex auctoritate adversariorum, sed ex ratione pensetis: nec enim minorem vim habet baptismus in remittendis culpis, quam martyrium, quod veluti baptismi vicarium est (ut Augustinus tradidit, lib. 4. de baptismo contra Donatistas, cap. 22. &

(12) *Genes.* 42. (13) *Daniel.* 3.

sequentibus) referturque de consecrat. dist. 4. cap. *Baptismi vicem*: sed baptismus, alias efficacissimus contra omnia peccata remedium, sine poenitentia tamen aliqua pravia, peccatorum mortalium non efficit remissionem; ergo nec martyrium, nisi novis oraculis iuniores a medijs ad salutem necessarijs, martyres adultos velint excipere, quod qua ratione faciant, haud satis intelligo.

Nec D. Thomas unquam asseruit dormienti in peccato mortali per passionem pro Christo illatam, remitti peccatum sine aliquo precedenti dolore; non enim sine charitate passio valet, ut locis citatis D. Thomas astruxit. Et, cum eo loco, martyrium baptismo comparaverit, idem profecto asseruit, baptismum omnia peccata remittere tam mortalia, quam venialia, dummodo voluntatem peccato non invenerit inhærentem. Nec proinde licet colligere, baptismum, vel dormienti, vel vigilanti sine poenitentia mortalia abolere peccata. Quare nec de martyrio id ex mente D. Thom. colligi potest, nisi suo ipsius testimonio virum aliquo doctissimum velis urgere, ut concedat dormienti in peccato mortali, qui nec contritionem, nec attritionem habuit unquam, per mortem pro Christo violenter illatam, æternam conferri salutem. Quod tam absurdum est, quam quod absurdissimum.

Poenarum igitur remissio, solet dici remissio peccatorum, ut patet in indulgentiis, quæ passim hoc nomine conceduntur. Credit itaque D. Thom. per baptismum & martyrium, omnem poenam, sive peccati venialis, sive mortalis aboleri, supposita tamen remissione mortalis culpæ, quæ adulto sine dispositione voluntatis pravia, contingere non potest. Culpæ etiam veniales per baptismum adulto dormienti remittuntur: non enim adultus dormiens baptismum suscipit, nisi prius vigilans voluerit baptizari. Cum autem baptismus sit poenitentia virtualis omnium peccatorum, eo ipso quod quis baptismum voluit, poenitentiam habuit omnium virtuales, quam ad venialium remissionem satis esse, Div. Thom. illo loco manifestissime docuit. Et confirmatur. Quia si quis vigilans cum attritione peccatorum mortalium, nullam habens memoriam venialium, accederet ad baptismum, consequeretur plenariam remissionem omnium peccatorum:

ergo & dormiens, si habuit contritionem mortalium, venia-
 rum remissionem consequetur. Confirmatur rursum. Quia si
 baptismus non remitteret venialia, quibus mens inhæret ha-
 bitualiter, profecto vix ullus reperiretur, qui per baptismum
 consequeretur innocentiam, ac totius poenæ remissionem.
 Nec me fugit Caietanum aliquid iudicasse: sed ita res hu-
 mana habent, nos non probamus aliena, alii reprobabant
 nostra. Intellego ergo D. Thomam, ut illi secundo argumen-
 to responderet, id fensisse quod tam baptismus quam passio
 pro Christo suscepta, sine aliqua poenitentia formali, remit-
 tunt omnia venialia, quantum ad culpam, & quantum ad
 poenam, nisi voluntas actualiter committat veniale peccatum,
 quod in baptismo facile est, in martyrio non item. Nam fe-
 re dum quis patitur pro Christo, avertit animum ab omni
 peccato etiam veniali. Sed si ve baptizatus, si ve pro Christo
 moriens, actualem obicem opponeret, si ve baptismo, seu
 martyrio, iam effectus remissionis illius culpæ impediretur.
 Ita cum dormiens nihil actu obiciat virtuti vel baptis-
 mi, vel martyrii, omnium venialium veniam sine formali dispi-
 centia consequetur. Quamobrem, illa exceptio nisi actualiter
 voluntatem peccato invenerit, &c. non est referenda ad remis-
 sionem mortalium, sed ad remissionem venialium. Asseverat
 enim D. Thomas, poenitentiam explicitam esse necessariam
 ad mortalium remissionem: quare non statim asseruisset, dor-
 mientem in peccato mortali sine aliquo actu & dispositione præ-
 via, aut per baptismum, aut per mortem extrinsecus illa-
 tam, mortalia peccata condonari. De elemosyna vero faci-
 lior questio est: nam, dupliciter intelligi possunt ea testi-
 monia quæ illi tribuunt remissionem peccatorum. Prius, ut
 ad poenas pro peccatis debitas omnia referantur, iuxta il-
 lud Daniel 4. *Peccata tua elemosynis redime*: redimuntur enim
 poenæ pro peccatis debita non alio pretio magis, quam ele-
 mosynis. Posterius etiam in hunc sensum intelligi possunt, ut
 pollicitatio diving misericordiæ significetur iis qui fuerunt
 misericordes: ut etiam si in peccatis sint, per elemosynas
 tamen, id consequantur, ut ex Dei gratia, & beneficio con-
 versio cordis illis aliquando præstetur, sic enim scriptum
 est, *Frangite esurienti panem tuum, egenos, vagosque induc in do-*
 mum

mum tuam (14): *cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam*
ne despexeris: tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas
tua citius orietur: orietur in tenebris lux tua, & tenebra tue
erunt sicut meridies. Et iterum (15), *Beati misericordes, quo-*
niam ipsi misericordiam consequentur. Ex quibus liquido pa-
 tet, quid ad reliqua dicendum sit, nolo enim esse longus
 in singulis explicandis. Sed & secundum argumentum prin-
 cipale cum sua confirmatione, ex his quæ diximus facile sol-
 vitur.

Ultimum vero, quoniam peculiarem habet difficulta-
 tem, peculiariter quoque diluendum est. *Querit enim an spe-*
cialis poenitentia de singulis mortalibus, sit ad salutem neces-
saria: an potius satis sit poenitentia de omnibus confusa, &
generalis. Et quamvis sciam, multa a multis de hac qua-
 estione fuisse disputata, id ego tamen ex D. Thomæ senten-
 tia, semper & intellexi & credidi, in omni lege, si ve na-
 turæ si ve scripturæ, si ve gratiæ, non satis fuisse ad peccato-
 rum mortalium remissionem, in genere, confusæque dolere,
 sed specialem, distinctamque de singulis poenitentiam requiri.

Cuius rei explicandæ gratia, dupliciter de contritione
 loqui possumus. Uno modo, secundum se, quatenus est ac-
 tus virtutis: alio modo, in ordine ad confessionem, qua-
 tenus est pars sacramenti.

Deinde notandum, dupliciter posse intelligi, contriti-
 onem specialem de singulis esse necessariam. Primum, neces-
 sitate precepti, deinde necessitate finis.

Preterea, contritionem de singulis mortalibus esse neces-
 sariam, duobus modis accipi potest. Prius sic, ut ad singula
 peccata mortalia requirantur singulæ contritiones, vel se-
 cundum numerum, vel secundum speciem. Posterius sic, ut
 una contritio sit distincta de singulis, quemadmodum, si sin-
 gulis peccatis in memoriam revocatis, de illis uno, eodem-
 que dolore doleam.

Tunc sit prima conclusio. *Non requiruntur singula contri-*
tiones ad singula mortalia secundum numerum; imo nec secundum
Spe-

(14) Esai. 58. (15) Matth. 5.

speciem quidem: ut videlicet quot sunt peccata vel numero vel specie, tot exigantur dolores. Vno enim actu & confiteri & conteri de multis speciebus peccatorum possumus: ergo nec absolute, nec in ordine ad confessionem, in illum sensum requiritur specialis, distinctaque contritio.

6. Concl. Secunda conclusio. *In ordine ad confessionem requiritur contritio de singulis distincta, non solum secundum speciem, sed etiam secundum numerum. Quia contritio includit simul propositura confitendi singula mortalia, non secundum speciem modo, verum etiam secundum numerum. Ac præterea, cum homo confitetur, detestatur ea peccata quæ confitetur, nisi sit facta confessio. Quare actus interior poenitentia, a quo exterior confessio proficiscitur, singula mortalia quæ sub confessione cadunt, respicit. Ideo enim confitetur ea, ut destruat illa, & pro iis Deo satisfaciatur. Quapropter, ut confessio de singulis mortalibus est ad salutem necessaria, etiam necessitate finis, ita & contritio de singulis, in nova lege est necessaria.*

7. Concl. Tertia conclusio. *Contritio de singulis mortalibus specialis & distincta, necessaria est ad salutem, non solum necessitate præcepti, verum etiam necessitate finis. Finitque semper in omni lege necessaria, sine ordine ad confessionem. Itaque non sufficit contritio generalis, qua doleo me fuisse peccatorem, sed requiritur specialis quæ distinctè feratur in singula, ut si peccatis præteritis in memoriam revocatis, voluntas unica contritione universâ illa detestatur, velitque pro universis Deo satisfacere. Hæc quippe sat erit, hancque nos poenitentiam specialem, ac distinctam appellamus. Nam si unico verbo sacerdoti significare possem diversa peccata mea, illa esset specialis distinctaque confessio. Quocirca, cum poenitentia, confessioque interior peccatorum hominis, ad Deum sit, unicus ille actus qui fertur in peccata, distincta & specialiter cognita, specialis poenitentia & vocatur, & est. Asserimus autem, hanc non aliter requiri, ac rationem dati & accepti a dispensatore. Quam quidem confessionem & generalem nemo arbitraretur idoneam, distinctam & specialem omnes existimarent necessariam.*

Sic vero explicata Div. Thomæ sententia, haud sane intelligo, cur viris doctis probari non debeat. Eo vel maxime, quod poenitentiam hanc specialem atque distinctam, sic intel-

ligi volumus ad salutem necessariam, ut reliqua media, quæ nisi in tempore adhiberi non queunt. Nempe hoc pacto, ut si distinctè de omnibus doleri possit, de omnibus specialiter doleatur. Sin autem, vel per angustiam temporis, vel per aliam causam, id fieri non possit, habeatur quidem animus, votumque si facultas adesset, specialiter & distributè de singulis poenitendi.

Hanc conclusionem D. Thomas habet 12. quæst. 113. art. 5. ad 3. inquit, *In tempore præcedenti iustificationem oportet, ut homo singula peccata quæ commisit, detestetur, quorum memoriam habet. Et ex tali consideratione præcedenti subsequitur in anima quidam motus detestantis universaliter omnia peccata commissa, inter quæ etiam includuntur peccata oblivioni tradita, quia homo in statu illo est sic dispositus, ut etiam de his, quæ non meminit contereretur, si memoria adessent. Ecce quemadmodum intelligit D. Thomas specialem contritionem esse necessariam, & ad salutem, & ad remissionem peccatorum. Et de veritate quæst. 28. art. 5. ad 4. Ad iustificationem, inquit, non requiritur, quod in ipso iustificationis momento, aliquis de peccatis singulis cogitet. Recogitatio autem singularum peccatorum, debet vel procedere, vel saltem sequi iustificationem. Et 3. part. quæst. 87. art. 1. Ad remissionem peccati mortalis, ait, requiritur ut homo actualiter peccatum mortale commissum detestetur: ut scilicet, quantum in ipso est, diligentiam adhibeat ad rememorandum singula peccata mortalia, ut singula detestetur. Idem in 4. distinctione decima septima, quæstione tertia, articulo secundo ad secundum.*

Eandem sententiam tenet Durandus, distinctione decima septima, quæstione secunda, articulo secundo ad primum. Et Adrianus, quæstione tertia de baptismo circa finem. Et Ricardus, distinctione decima sexta, articulo quarto, quæstione secunda. Certe necessariam esse saltem necessitate præcepti huiusmodi contritionem Paludanus asserit, dist. 17. quæst. 1. art. 2. conclusione 5. & Alexander Aletius, 4. part. quæst. 69. membro 8. art. 2.

Idem quoque mihi videtur sentire Augustinus, de vera, & falsa poenitentia, cap. 9. 14. & 17. cuius verba res-

feruntur de poenitentia (16), dist. 3. cap. *Sunt plures*, & distincti. 5. cap. 1. *Verſum*, inquit, puto, qui dolet de crimine, conuersum, qui dolet de omni eius quam exposuimus varietatem. Exposuerat autem eam varietatem, cap. 14. secundum circumstantias speciales peccatorum, quas docuerat, esse specialiter, & considerandas, & deplorandas.

Et Chryſoſtomus in fine primi libri de contritione cordis, *Hoc est quod exposuitur a nobis, ut semper recordemur mala nostra, & ad animum reuocemus, & conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos, ut pro iis supplicemus Deo.* Sed apertius in 2. libr. etiam circa finem. *Oportebat nos semper, non solum scire ex omni quodque & consistere, quia in nobis multa delicta sunt, verum & unumquodque peccatum, & maius & minus, quasi in libro ita in corde nostro habere descriptum, idque frequentius recognoscere, atque ante oculos ponere, & tanquam haec nuper admissa lugere, &c.* Nec te moveat, quod confessionis Chryſoſtomus meminit, loquitur enim de confessione qua fit Deo, non de ea qua fit sacerdotibus, ut posterius ostendemus. Et adhuc manifestius, homil. 4. de Lazaro circa finem. *Singulis horis & diebus venovemus apud nos hoc iudicium: sententiam adversus nos ipsos feramus, omnique modo conemur confiteri Deo. Nam si nosmetipsos indicaremus, ut Paulus ait, non utriusque indicaremur a Domino: ut igitur nec puniamur, nec poenas demus, in suam quisque conscientiam ingrediatur, vitamque explicet, cunctisque commissis diligenter excussis, condemnet animam qua haec patravit, puniatque cogitationem, assurgat cruciatque suam ipsius mentem, supplicium a se ipso exigat pro peccatis.* Haec tenus Chryſoſtomus. Et Gregorius 4. moralium, cap. 17. & 8. libro, cap. 16. in illud, *Confabulabor cum amaritudine anima mea: enumerando scilicet singula mala quae feci.* Ita enim D. Gregorius interpretatur. Cuius verba non gravaret equidem recitare, nisi alio festinaret oratio.

Præterea, in huius rei confirmationem, ne sacrarum quidem literarum deesse nobis poterunt testimonia: ut illud (17), *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anima mea: non*

(16) Cap. 17. (17) Esai. 38.

autem esset opus antea acti temporis vitam expendere in amaritudine anima, si poenitentia generalis & confusa sufficeret.

Illud quoque (18), *si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, & fecerit iudicium, hoc est, examen, & inquisitionem, de qua apostolus (19), probet seipsum homo.*

Et illud David (20): *Cogitavi dies antiquos, & meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam spiritum meum.* Et ait: *seipsum interrogabat, seipsum examinabat, in se index erat.*

Præterea, si generalis poenitentia satis esset, quorsum illa tam anxia cura petendi (21): *Ab oculis meis manda me Domine, & ab alienis parce sermo tuo?* Nimirum, luce clarius propheta significat, delicta sua se solitum scrutari, & pro occultis, quae vel adhibita diligentia intelligere non potuit, deprecari, cum ait, *Delicta quis intelligit, ab oculis meis, &c.*

Præterea, si cui, dum convertitur, tria mortalia quae fecit, distincte in mentem veniunt, hoc est, adulterium, sacrilegium, homicidium: Quæro, an satis fuerit, reiecta illorum speciali memoria, vere de omnibus quae fecit, confuse dolere. Nam, si satis non est, id nos asserimus: sin satis est, semperque in omni lege fuit certe examen illud tam exquisitum in peccatis mortalibus & commemorandis & deplorandis, quod in omni retro tempore parentes nostri fecerunt, docetur non fuisse necessarium.

Præterea, poenitentia exterior propter internam est: at exterior tam in lege nova, quam in veteri, distincta & specialis fuerit oportuit. Nam in veteri lege, pro variis peccatis varia fuerunt sacrificia definita: In nova quoque, poenitentiae sacramentum specialem distinctamque de singulis exigit confessionem. Ac re vera, lex evangelica, quantum animi mei coniectura colligere possum, non alstringit nos, ut specialis de peccatis doleremus, quam in lege naturæ vel scripturæ homines tenebantur. Sed id concessit, ut quam poenitentiam olim in delicti compensationem atque vindictam coram Deo

Tam. II.

Sss

age-

(18) Ezeieb. 18. (19) 1. ad Corin. 11. (20) Psal. 76.

(21) Psal. 18.

agere oportebat, eandem ageremus apud sacerdotem, qui locum Dei teneret in terris.

Nec ego video, cur Christus in evangelio præceperit de singulis exteriorem poenitentiam, nisi quia requirebatur interior de singulis, ut exterius signum visibile interiori rei signata invisibili responderet. Non igitur (quod quidam arbitrantur) contritio specialis propter contritionem: utraque autem propter iudicii naturam. Omnis quippe iudex, cui iudicandi est auctoritas demandata, reorum delicta iuquirere atque examinare debet speciatim, ut iuxta culparum mensuram, sit & pœnarum moderatio. Sic in evangelica lege, iudicium de peccatis Sacerdotibus delegatum est: qui, ut fideliter suum munus exequantur, non habent esse contenti si peccata solum in genere cognoscant, sed habent interrogare etiam specialia delicta, ac delictorum adiacentes circumstantias. At in lege naturæ hoc iudicium erat ipsi peccatori commissum, ut ipse idem, & esset testis & accusator & iudex. Vnde ait (22): *Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, & fecerit iudicium. Et iterum: Fecit iudicium & iustitiam: non tradas me calumniantibus me.* Quam obrem, peccator in propria causâ iudex effectus, nisi expendat delicta propria, nisi diligenter seipsum interroget & examinet, ut ex qualitate & quantitate culparum, imponat sibi poenitentia modum, certe infidelis iudicii, imo iniqui pœnas daturus est, apud æquissimum iudicem. Hęc naturæ ratio est: quis negat? huic sacrae literæ consentiunt, hanc sancti doctores insinuant: huius vim, D. Thomas intuitus, tertiam illam conclusionem asseruit. Quæ etiam asserenda, nos multa diximus non poenitus absõna, aut contemnenda. Sed si quid melius quisquam asserere poterit, nobis volentibus & gratulantibus facturus est. De tertia igitur controversia satis.

PARS

(22) *Ezech. 14.*

PARS QUARTA.

De præcepto poenitentia ut virtutis.

Quarta iam sequitur. An de poenitentia virtute sit peculiare præceptum. Sunt enim Theologi & fuerunt, quorum opinio, de actu poenitentia speciale præceptum nullum est. Hanc vero sententiam in primis suadent testimonio D. Thomæ asserentis (1), quod permanere in peccato usque ad mortem non est speciale peccatum, sed quædam peccati circumstantia. Et tamen si esset de poenitentia speciale præceptum, omisio illius, specialis culpa sine dubio esset.

Quæstio.

Ration. subit. pro part. neg.

Præterea, si de poenitentia mandatum speciale esset, id ea esset ratione maxime quod poenitentia est medium necessarium ad salutem. Hoc vero argumentum infirmum est, quoniam gratia Dei est ad salutem homini necessaria, de qua tamen habenda nullum est peculiare præceptum. E confirmatur. Nam huiusmodi præceptum non alio testimonio magis assereretur, quam eo Lucæ cap. 13. *Nisi poenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* At exinde, nihil tale colligi recte potest. Pari siquidem loquendi forma sane dicitur, *Nisi gratiam habueritis omnes peribitis.* Vnde tamen non fit, ut ex præcepto peculiari gratiam habere teneamur. Cumque poenitentia supponat peccatum antecedens, nisi quis poenitentiam egerit, peribit: non ex impenitentia culpa, sed ex antecedenti peccato, quod sine poenitentia deleri non poterat. Pro parte vero contraria illud est, quod eodem tenore in evangelio proponitur lex baptismi & poenitentia. Nam quemadmodum dictum est, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, non potest intrare in regnum Dei*: ita quoque scriptum est, *Nisi poenitentiam habueritis, omnes peribitis.* Colligunt autem catholici, legem illam baptismi speciale continere præceptum. Quare & poenitentia lex, præceptum speciale continet.

Pro parte affirm.

Sss 2

In

(1) 22. *quæst. 14. art. 2.*